

VỀ THỜI ĐIỂM BẮT ĐẦU VÀ KẾT THÚC THỜI KỶ VẬN ĐỘNG DÂN CHỦ VÀ MẶT TRẬN DÂN CHỦ ĐÔNG DƯƠNG

NGUYỄN THÀNH

Trong lịch sử cách mạng nước ta, thời kỳ vận động dân chủ và Mặt trận dân tộc dân chủ Đông Dương (MTDCDD), có sách, báo viết là thời kỳ MTDCDD, thời kỳ đấu tranh sôi nổi trên cả nước chống phân động thuộc địa và chủ nghĩa phát xít, đòi tự do dân chủ, cải thiện đời sống và hòa bình.

Các sách, báo, giáo trình viết nhiều điều rất khác nhau về thời kỳ này. Trong bài này, tôi chỉ điểm những khác nhau về thời điểm bắt đầu và kết thúc thời kỳ lịch sử này, phân tích và trình bày ý kiến thế nào là đúng.

Về thời điểm bắt đầu, có 3 ý kiến:

1. Năm 1935

a- Trong *Dàn bài nghiên cứu "CHÍNH SÁCH CỦA ĐẢNG"* của Tổng bí thư Trường - Chinh ở lớp bồi túc cán bộ trung cấp Trường Nguyễn Ái Quốc tháng 3-1949, viết: "c- Thời kỳ thứ ba, thời kỳ bình dân và vận động dân chủ (1935-1939)".

Bài "Chính sách của Đảng" của Trường - Chinh, in trong *Sinh hoạt nội bộ*, Cơ quan Trung ương huấn luyện công tác và lý luận, số 13, tháng 1-1948, tr.13, viết "Thời kỳ thứ ba (1936-1939)".

Tạp chí *Học tập* số 1-1950, tr.27, trong bài "Phương châm chiến lược của Đảng ta", Trường -

Chinh viết: "... đấu tranh chống bọn torôtkit chúng chủ trương không ủng hộ Mặt trận nhân dân Pháp và không phân biệt Mặt trận nhân dân Pháp với thực dân Pháp trong thời kỳ vận động dân chủ (1936-1939)", (bài này được in lại trong *Cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân Việt Nam*. Tác phẩm chọn lọc, tập II, NXB Sự thật, 1975, tr.423).

Như thế, chỉ trong bài giảng của đồng chí Trường - Chinh tháng 3-1939, với bản in khi đó, có thể do một sự lầm lẫn nào, viết thời kỳ bình dân và vận động dân chủ là 1935-1939; còn trong các tài liệu khác đều viết 1936-1939.

b- Trong *Lịch sử tám mươi năm chống Pháp* của Trần Huy Liệu, quyển II, tập Thượng - Ban nghiên cứu Văn Sử Địa xuất bản năm 1958, nói về phong trào Mặt trận bình dân (1936-1939); ở Chương VIII viết: "Những ngày đầu của thời kỳ Mặt trận bình dân", (tr.116); Chương IX: "Mặt trận dân chủ Đông Dương và phong trào đấu tranh 1936-1939" (tr.123).

Ở đây tác giả trình bày không rõ ràng. "Ngày đầu của Mặt trận bình dân tác giả kể từ tháng 1-1935", kỷ niệm 3 "L", rồi đến các nơi rải truyền đơn, chống thuế, treo cờ...từ tháng 4-1935; về các tờ báo, tr.119, *Đời mới*, 24-3 - 14-4-1935; *Tiếng*

vang (chữ đầy đủ là *Tiếng vang làng báo*) ngày 6-5 đến 20-5-1936; *Kiến văn*, 29-12-1935 - tháng 3-1936; *Hồn trẻ* có tờ từ 12-2 đến 15-4-1935 và tờ từ 6-6-1936 đến 27-8-1936 là *Hồn trẻ tập mới*, tác giả không nói rõ tờ nào, *Tiếng trẻ* cũng có 2 tờ: một tờ 18-4-1935 đến 2-1936 và tờ từ 22-12-1936 đến 19-1-1937, tác giả không nói tờ nào...cho đến tờ *LeTravail*, 16-9-1936 đến 16-4-1937.

Trần Huy Liệu viết cả về cuộc tranh luận duy vật và duy tâm, nghệ thuật vị nghệ thuật hay nghệ thuật vị nhân sinh, diễn ra từ năm 1934-1935. Nói một cách khác, *ngày đầu* của Mặt trận bình dân, theo Trần Huy Liệu, không phải chỉ năm 1935, mà từ năm 1934.

2. Năm 1936

Báo cáo chính trị của Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ II của Đảng ngày 11-2-1951 viết: “4. THỜI KỲ 1936- 1939,... Hồi đó, Mặt trận Bình dân ở Pháp cầm chính quyền, Đảng bèn mở cuộc vận động dân chủ và lập Mặt trận dân chủ Đông Dương”¹.

3. Năm 1937

Tạp chí *Nghiên cứu văn học*, số 1-1950, tr.19, bài “15 năm văn học cách mạng dưới sự lãnh đạo của Đảng (1930-1945) của Phạm Bình và Phan Cự Đệ, viết: “Tháng 3-1937, Đảng quyết định thành lập Mặt trận dân chủ Đông Dương”

Trên đây chỉ là mấy dẫn chứng tiêu biểu. Theo tôi, thời điểm *bắt đầu* cuộc vận động dân chủ và MTDCDD năm 1936 là đúng, không thể từ năm 1934 hay 1935 hoặc 1937, vì lẽ dưới đây:

Những diễn biến của tình hình chính trị ở Pháp và Đông Dương trong những năm đế quốc Pháp cai trị Đông Dương có quan hệ trực tiếp với nhau, ảnh hưởng qua lại nhau nhanh hoặc chậm. Theo những thông tin khoa học ở Pháp, từ cuối những năm 50 đến giữa những năm 60 của thế kỷ XX có những cuộc hội thảo về thời kỳ Mặt trận nhân dân và tổng kết lịch sử Mặt trận nhân dân Pháp, đi đến

kết luận là Mặt trận nhân dân Pháp bắt đầu hình thành từ tháng 7-1934 với bản thỏa ước thống nhất hành động giữa ĐCS và Đảng xã hội tổ chức mít tinh, biểu tình chống chủ nghĩa phát xít. Liên minh này được sự hưởng ứng ngày càng đông của các tổ chức chính trị - xã hội, văn hóa, khoa học, nghề nghiệp. Một năm sau liên minh này đã có 50 tổ chức; đến đầu năm 1936 có 98 tổ chức tham gia ký tên. Đây là phong trào dân chủ của nhân dân Pháp đấu tranh chính trị, bãi công, biểu tình đòi cải thiện tình hình nước Pháp đang xấu đi, đi tới đề ra một *Chương trình của Mặt trận nhân dân* ngày 12-1-1936, được công bố lần đầu tiên trên báo *L'Oeuvre*.

Ở Đông Dương, trong những năm 1934-1935, tình hình căng thẳng của khủng bố chính trị có dịp đi, nhưng hậu quả của nó và của khủng hoảng kinh tế vẫn đè nặng lên đời sống nhân dân. ĐCS đã khôi phục được cơ sở ở một số nơi, nhưng bị địch phá không ít. Ban chấp hành Trung ương Đảng được Đại hội toàn quốc lần thứ nhất bầu ra, không bao lâu, nhiều ủy viên lần lượt sa vào lưới mật thám, cho đến đầu năm 1936 phải bàn việc tổ chức lại Ban chấp hành Trung ương mới. Các đoàn thể quần chúng cách mạng nhiều nơi bị tan vỡ hầu hết. Các cuộc đấu tranh chống áp bức, bóc lột vẫn tiếp diễn, nhưng không thành phong trào quần chúng và phối hợp tác chiến trên một địa bàn rộng lớn, vì không có sự lãnh đạo của tổ chức Đảng.

Bộ máy cai trị của chính quyền thực dân và tay sai tiếp tục chính sách cực kỳ phản động. Xã hội Đông Dương đang chất chứa những mâu thuẫn ngày càng sâu sắc, chỉ chờ cơ hội là bùng nổ - nhưng điều kiện chủ quan không cho họ tổ chức thành lực lượng, có sự lãnh đạo đề đứng lên.

Những biến động ở Pháp rầm rộ là thế nhưng bị các cơ quan thông tin của thực dân bưng bít, không vang tới Đông Dương trầm lặng, chỉ có một

số ít trí thức được biết phần nào qua báo chí từ Pháp sang.

Năm 1936, ở Pháp đến kỳ hạn bầu cử Quốc hội. Vòng bầu cử thứ nhất ngày 26-4, Mặt trận nhân dân được 61,72% số phiếu, giành thắng lợi lớn. Ngày 3-5, vòng bầu cử thứ hai cũng cố thắng lợi của vòng một. ĐCS được 1.502.400 phiếu, 72 đại biểu vào Quốc hội, gần gấp đôi kỳ bầu cử năm 1932. Ngày 4-6-1936, một chính phủ mới được thành lập trên cơ sở thắng lợi của Mặt trận nhân dân. Ngày 6-6-1936, Quốc hội thông qua danh sách Chính phủ do L.Blum làm Thủ tướng với 64,64% tán thành. Chính phủ tuyên bố thực hiện *Chương trình của Mặt trận nhân dân* tiến hành cải cách chính trị - xã hội chống chủ nghĩa phát xít và tay sai, làm thay đổi một phần bộ mặt nước Pháp, khắc phục một bước các cuộc khủng hoảng vừa qua.

Đây chính là *cánh cửa mở ra cho các thuộc địa, trong đó có Đông Dương, bước vào một thời kỳ đấu tranh mới*.

Cuộc vận động dân chủ ở Đông Dương bắt đầu từ sau ngày 4-6-1936, không thể từ năm 1935 hay 1934; và cũng không phải đến tháng 3-1937; Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết: "Hồi đó, Mặt trận bình dân ở Pháp cầm chính quyền, Đảng bèn mở cuộc vận động dân chủ ...". Nói cụ thể là cuộc vận động dân chủ chỉ bắt đầu từ *sau ngày 4-6-1936*, chứ không phải *từ đầu năm 1936* như một số sách báo viết ("Đầu năm 1936, anh (Phan Đăng Lưu - TG) được ra tù cũng là lúc Chính phủ Mặt trận bình dân lên cầm quyền ở Pháp", bài "Đồng chí Phan Đăng Lưu" của Trần Quỳnh, in trong *Một lòng vì Đảng, vì dân*, NXB Thuận Hóa, 1954, tr.60, là một ví dụ)

Khách quan mà nói, không có thắng lợi của Mặt trận nhân dân Pháp thì không có cuộc vận động dân chủ ở Đông Dương, được bắt đầu tháng 6-1936. Nhưng Mặt trận nhân dân Pháp chỉ đến

30-10-1938 là tan rã. Trái lại, phong trào dân chủ và MTDCDD đã xây dựng lực lượng, chống chọi với kẻ thù, tiếp tục đứng vững sau khi Mặt trận nhân dân Pháp tan rã và chỉ kết thúc vào tháng 9 - 1939 khi Chiến tranh thế giới thứ II bắt đầu, các đạo luật phát xít ở Pháp ban hành, như đạo luật ngày 26-9-1939 do Tổng thống A. Lebrun ký, được ban hành ở Đông Dương ngày 28-9-1939.

Những hoạt động *Mở đầu* cho thời kỳ vận động dân chủ ở Đông Dương, trước hết phải kể đến công lao của những người trí thức cộng sản bám sát sự diễn biến của tình hình chính trị ở Pháp để có phản ứng kịp thời, nhạy bén. Đó là, báo *Hồn trẻ tập mới* xuất bản công khai ở Hà Nội, ra số 1, ngày 6-6-1936, do Nguyễn Thế Rục, Trần Huy Liệu... chủ trương. Được sự cộng tác của nhiều nhà báo, trí thức ở nhiều nơi trong cả nước; báo có ảnh hưởng rất lớn trong nhân dân đang vươn tới phong trào dân chủ. Ngày 29-8-1936, Toàn quyền Rôbanh (Robin) Ký nghị định cấm *Hồn trẻ tập mới*. Báo ra được 12 số, số 12 ngày 27-8-1936. Đây là tờ báo công khai đầu tiên trong lịch sử báo chí cách mạng Việt Nam thời kỳ vận động dân chủ.

Cũng phải kể đến cuốn *Mặt trận bình dân Pháp với nguyện vọng của quần chúng Đông Dương* của Nguyễn Văn Tạo phát hành tháng 6-1936 ở Sài Gòn thể hiện một quan điểm chính trị đúng đắn qua 24 trang sách.

Sau đó là *cuộc vận động Đại hội Đông Dương* được đông đảo nhân dân cả nước hưởng ứng, bắt đầu từ lời kêu gọi của Nguyễn An Ninh đăng trên báo *Lalutte*, ngày 29-7-1936.v.v...

Cuộc vận động dân chủ với việc thành lập Mặt trận đã trải qua các tên khác nhau: *Mặt trận nhân dân phản đế*, theo Nghị quyết Đại hội lần thứ VII QTCS; *Mặt trận nhân dân chống phản động thuộc địa và chủ nghĩa phát xít*, không có chữ "phản đế", là một sự "cải biên" và nâng cao Mặt trận phản đế; *Mặt trận bình dân*, giống như Mặt trận bình dân

Pháp (Front populaire), nhưng nội dung xuất phát từ thực tiễn chính trị - xã hội Đông Dương, không một chút sao chép giáo điều, máy móc nội dung của Mặt trận nhân dân Pháp. Từ sau HNTU tháng 3-1938, tên gọi được thống nhất là *Mặt trận dân chủ*. Các sách, báo gọi chung thời kỳ này bằng tên *Mặt trận dân chủ*. Gọi như thế có thể chưa đầy đủ, ý nghĩa, chưa chính xác. Theo tôi nên gọi là *Cuộc vận động dân chủ và lập Mặt trận dân chủ Đông Dương*.

Cuộc vận động dân chủ có phạm vi rộng lớn của một phong trào, khi yếu, lúc mạnh, như những đợt sóng biển, tùy theo nội dung, yêu cầu, mục tiêu của cuộc đấu tranh mà số người tham gia đông hay ít. Mặt trận là muốn nói về một tổ chức lớn bao gồm nhiều tổ chức nhỏ ổn định, bền vững hơn, có hệ thống trên mỗi địa phương và cả nước, cả xứ Đông Dương.

Có một *phong trào dân chủ* rộng lớn mạnh mẽ thì mọi người dễ nhất trí. Nhưng về *Mặt trận dân chủ* thì còn có ý kiến khác nhau.

Đồng chí Tổng bí thư Đảng Nguyễn Văn Cừ, bút danh Trí Cường, viết trong cuốn *Tự chỉ trích*: “Mặt trận dân chủ chưa hẳn hoi thành lập được là vì ta chưa được mạnh”, “tiến lên thực hiện mặt trận dân chủ thống nhất”².

Có người chưa tán thành nhận định này, cho rằng *Mặt trận dân chủ đã được thành lập hẳn hoi*.

Theo tôi, ý kiến của Tổng bí thư Nguyễn Văn Cừ là đúng.

Trong cuốn sách nêu trên, Tổng bí thư viết: “Tuy nhiên Mặt trận dân chủ với các đảng phái chưa thành lập hẳn, mặc dầu có một ít nhà ủng hộ cấp tiến ít nhiều. Điều đó vẫn biết một phần tại chính sách đàn áp, tại các phần từ tư bản tự do còn do dự, yếu ớt, nhưng phải nhận phần chính là tại ta chưa đủ sức lãnh đạo quảng đại quần chúng, thúc dục các đảng phái, nhân vật cấp tiến liên hiệp hành động, tại phong trào quần chúng chưa đủ mạnh để làm cho họ tin và mạnh dạn tham gia vào Mặt trận dân chủ”³.

Từ năm 1937, những người cộng sản Đông Dương ở Bắc Kỳ hoạt động công khai đã liên lạc với Chi Đảng xã hội Pháp miền Bắc Đông Dương; tổ chức một số cuộc vận động chung, nổi bật nhất là Hội nghị báo giới Bắc Kỳ, tháng 4 - 1938 và cuộc mít tinh, tuần hành của hàng vạn người ngày 1-5-1938, Kỷ niệm ngày Quốc tế lao động. Ngày 12-5-1938, nhân danh *Nhóm tin tức* gửi thư cho Thư ký Chi Đảng xã hội Capuy (Caput) đề nghị tổ chức ủy ban hành động chung, một hình thức Mặt trận dân chủ thường trực, có chương trình hành động thống nhất. “Chỉ thế cùng nhau trung thành với Mặt trận bình dân như hôm 1-5 chưa đủ. Phải quyết cùng nhau tìm hết cách, dùng hết phương pháp, lợi dụng hết cơ hội để thực hiện Mặt trận bình dân Đông Dương” (xã luận báo *Tin tức*, số 8, ngày 28-5-1938 đến 4-6-1938). Chi Đảng xã hội thảo luận thư của *Nhóm tin tức*, đã từ chối đề nghị, cho rằng chi liên lạc với nhau khi cần thiết, trao đổi từng việc có thể hợp tác được với nhau. Từ đó về sau, quan hệ giữa hai bên không có tiến triển gì tốt đẹp hơn.

Các hình thức tổ chức, các cuộc đấu tranh thường thống nhất trong một xứ dưới sự lãnh đạo của Xứ ủy thông qua Ban chỉ đạo có tính chất mặt trận, được sự ủng hộ, phối hợp của quần chúng ở các xứ khác. Tuy nhiên, chưa có những cuộc đấu tranh đồng thời diễn ra trên quy mô cả nước, cả xứ Đông Dương dưới sự lãnh đạo thống nhất của Trung ương Đảng thông qua một tổ chức dưới danh nghĩa và hình thức Mặt trận dân chủ thống nhất toàn Đông Dương.

Chú thích:

1. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, CTQG, H, 1995, T.6, tr. 155 - 156.

2, 3. Trí Cường: *Tự chỉ trích*, Tập sách Dân chúng xuất bản, 1937, tr. 8 - 9.